

Човек и общество. Теории за възникването на човека и обществото. Ролята на природната среда

1. Човек и общество

Човешкото същество принадлежи на обществото, но обществото се състои от човешки същества. Ключът към тайните на човешката природа трябва да се търсят в обществото. Обществото всъщност е човекът в неговите социални отношения и всяко човешко същество е индивидуално въплъщение на обществените отношения, продукт, не само на съществуващата социална система, но и на цялата световна история. Той поглъща това, което е натрупано от вековете и предавано чрез традициите. Човешката личност е концентрация на различните слоеве на културата. Човек е живата памет на историята, фокусът на цялото богатство от знания, способности, умения, и мъдрост, които са били натрупани през вековете.

Понякога връзката между човека и обществото се тълкува по такъв начин, че обществото изглежда да е нещо, което се случва около човека, нещо, в което той е потопен. Но това е фундаментално погрешен подход. Обществото, разбира се, съществува извън индивида като вид социална среда под формата на исторически оформена система от отношения с богата материална и духовна култура, която е независима от неговата воля и съзнание. Индивидът „плува“ в тази среда през целия си живот. Но обществото съществува и в самия индивид и не може да съществува самостоятелно, а е резултат от реалната дейност на членовете си. Историята сама по себе си не прави нищо. Не обществото като такова, а човекът е този, който прави всичко. Той е този, който притежава, този, който създава всичко и се бори за него. Обществото не е някакво безлично същество, което използва индивида като средство за постигане на целите си. Цялата световната история не е нищо друго, освен отражение на ежедневната дейност на хората, преследващи своите цели. Тук не става дума за изолирани индивиди, които са загрижени единствено себе си, а за действията на масите, делата на исторически личности и народи. Развитието на човек в рамките на една социална система, от една страна зависи от цялата система, но от друга страна в известна степен зависи от цялата система от социални стандарти и от автономността, която е абсолютно необходимо условие за живота и развитието на системата. Мярката на тази лична автономност е исторически обусловена и зависи от характера на самата социална система.

Бог не е създал човека като „самотно същество”, а е искал той да бъде „социално същество”. Животът в обществото не е нещо, което е изкуствено принадлежно към човека; той произтича от важно измерение, присъщо на човешката природа. Човешките същества могат да израстват и да постигат своето призвание в живота само в съюз с други себеподобни.¹

Социалният характер на човешката личност е още по-очевиден в светлината на вярата, тъй като има известна прилика между живота на Света Троица и обединението, което следва да бъде създадено от хората. Всички мъже и жени са били изкупени от Христос и са били призовани да споделят същия край². Откровението ни учи, че човешките взаимоотношения трябва да бъдат безвъзмездни, тъй като ние виждаме в своя ближен, повече от равен - живият образ на Бога, и ние трябва да бъдем готови да се откажем от себе си напълно, дори и до крайност, в името на всеки един³.

Затова всеки човек „е призван да съществува за другите, за да се превърне в дар.”⁴ Съществуването „за” другите означава много повече от просто „съпътстващо” съществуване с тях: това означава, човек да се грижи и да служи на другите.

Социалната природа на човешкото същество се изразява в създаването на най-различни обединения, насочени към постигане на различни цели: „Обществото е група от лица, органически свързани с принципа на единство, който е поставен над индивидуалното”. (Catechism, 1880).

Съществуват много различни човешки цели, както и задължения, които обединяват хората: любов, етническа принадлежност, език, държава, култура и т.н. Поради това, човешките взаимоотношения водят до широка мозайка от институции и обединения: семейство, град, държава, международната общност, и т.н.

Някои общества, като семейството и държавата, съответстват по-пряко на човешката природа и следователно са необходими. Други съответстват на свободната инициатива на хората, и са присъща на това, което би могло да се нарече човешка „социализация”. Тази „социализация” изразява естествения стремеж на хората да се свързват един с друг за постигането на определени цели, които надхвърлят

¹ Cf. Vatican II, *Gaudium et spes*, 24-25; Congregation for the Doctrine of the Faith, *Instr. Libertatis conscientia*, 32; *Compendium of the Social Doctrine of the Church*, 110.

² “Being in communion with Jesus Christ draws us into his ‘being for all’; it makes it our own way of being. He commits us to live for others, but only through communion with him does it become possible truly to be there for others” (Benedict XVI, *Enc. Spe salvi*, 30 November 2007, 28).

³ Cf. John Paul II, *Enc. Sollicitudo rei socialis*, 30 December 1987, 40.

⁴ John Paul II, *Apost. Letter Mulieris dignitatem*, 15 August 1988, 7.

индивидуалните възможности, и помагат за развитието на индивидуалните качества на всеки човек (Catechism, 1882).

Тясната връзка между човек и живота обяснява огромното влияние на обществото върху развитието на всеки човек и вредата, която причинява на човека, когато живее в недобре организирано общество. Начинът, по който хората се държат, зависи до известна степен от начина, по който е организирано обществото, което оказва културно влияние върху хората.

Макар никога да не свеждаме човешкото същество до просто един анонимен елемент в обществото⁵, добре е да се помни, че интегрираното развитие на човека и социалният прогрес си влияят взаимно. Не съществува противопоставяне между личното измерение и социалното измерение на човешкото същество. По-скоро тези две измерения са обединени в силна връзка едно с друго.

2. Теории за възникване на човека и обществото

Има много теории, които обясняват произхода на обществото. Много изследователи предлагат своите теории, за да обяснят как е възникнало обществото. Част от теориите, които обясняват произхода на обществото са: теория за божествения произход на обществото, теорията на силата, патриархални и матриархални теории, теория на социалния договор и еволюционната теория.

- Теория за божествения произход: Според тази теория, създаването на общество се дължи на Бог, точно както са създадени живите и неживи обекти на света.
- Теорията на силата: Според тази теория обществото е резултат от по-изразените физически сили. Обществото се обособява в резултат на превъзходството на по-силните над по-слабите. В примитивните времена човек с изключителна физическа сила е в състояние да контролира своите ближни и да упражнява всякакъв вид власт над тях. Така хората чрез физическа принуда са били събрани и накарани да живеят в общество.
- Патриархални и матриархални теории: Патриархалната система, където властта и администрацията лежи върху ценностите и матриархалната система, при която властта и администрацията са свързани чрез женското начало, разработват групи, които впоследствие еволюират в общества.

⁵ The human person is “the beginning, the subject and the object of every social organization” (Gaudium et spes, 25). Cf. Pius XII, Radio Message for Christmas, 24 December 1942: AAS 35 (1943) 12; John XXIII, Enc. Mater et magistra: AAS 53 (1961) 453; Compendium of the Social Doctrine of the Church, 106.